

1. Věnujete se translatologii, teorii a praxi překladu. Můžete povahu tohoto oboru nějak přiblížit?

Translatologie se jako integrovaná vědní disciplína konstitovala v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století. Jedna z nejrozšířenějších koncepcí paradigmatu translatologie ji dělí na teoretickou, která se zabývá obecně teoretickými problémy překladu a tlumočení, deskriptivní, jejímž předmětem je popis překladu a tlumočení jako „materiálu“ pro teoretická studia a aplikovanou, která zahrnuje praktické překládání, ale i didaktiku překladu, kritiku překladu apod. Z řady pojetí translatologie je mně nejbližší tzv. polysystémová teorie, která chápe originál a jeho překlad v neširších souvislostech, tedy originál je součástí výchozího polysystému, je vytvořen výchozím jazykem, spadá mezi texty vytvořené autory originálu na konkrétním místě a v konkrétním čase (časoprostorové souřadnice) a za dodržení konkrétních sociokulturních parametrů. Z tohoto pojetí originálu pak vyplývá, že překlad nemůže být „zrcadlem“ originálu, ale byl vytvořen nejen jiným jazykem, ale také se zařazuje mezi texty vytvořené autory cílového polysystému, vykazuje odlišné časoprostorové souřadnice i sociokulturní parametry. Mj. ne vždy si uvědomujeme, že toto pojetí překladu bylo do značné míry předjato v pracích klasiků Pražské školy, zejména Jana Mukařovského a Felixe Vodičky.

2. Má translatologie své opodstatnění jako samostatná věda? Je natolik specifická, než aby byla třeba součástí lingvistiky?

Doufám, že se mi do značné míry podařilo poukázat na to, proč se v evropském i světovém měřítku translatologie konstitovala jako samostatná disciplína – na rozdíl do lingvistiky a filologie je pro translatologii zkoumání příslušného jazyka a literatury nikoli cílem, ale prostředkem pro pochopení překladu jako specifického typu mezikulturní komunikace. Je třeba mít na paměti, že překladatel, ale ani tlumočník, nejsou zpravidla adresáty výchozího sdělení, ale jsou jeho specifickými příjemci a musí se být schopni s touto skutečností vyrovnat.

3. Translatologie se mi z Vašich odpovědí jeví jako věda bytostně interdisciplinární. Jak tedy vypadá spolupráce s jinými obory na Filosofické fakultě UK?

Prostor pro spolupráci je zejména v oblasti deskriptivní – dlouhodobě a pravidelně spolupracujeme s Fonetickým ústavem, jehož pracovníci pro nás učí nejen Kontrastivní lingvistiku I. – fonetiku a Techniku mluveného projevu pro tlumočníky, s dalšími filologickými pracovišti spolupracujeme zejména při koncipování výběrových předmětů. Z povahy translatologie však vyplývá, že v rámci Filozofické fakulty je pro nás cenná i spolupráce s pracovišti nefilologickými – Ústav světových dějin a Středisko iberoamerických studií při výuce Dějin a kultury příslušných jazykových oblastí, Ústav politologie při výuce Mezinárodních vztahů, Katedra sociologie se částečně podílí na výuce Metod vědecké práce. Naši studenti navíc mají možnost navštěvovat kurzy právníckého jazyka na Právnické fakultě UK. V doktorském studiu je pak pro nás velmi cenná spolupráce s Ústavem české literatury a literární vědy.

4. Vysokoškolského vzdělání jste dosáhla na Filosofické fakultě UK, od té doby jste zde nepřetržitě zaměstnána. Můžete tedy nejspíš říci, zda a jak se pojmání Vašeho oboru na Filosofické fakultě za tu dobu změnilo.

Oboru se nyní věnuji více než třicet let a mohu konstatovat, že v době, kdy jsem na oboru začínala, právě přešel z bývalé Univerzity 17. listopadu na FF UK jako samostatná katedra překladatelství a tlumočnictví a prakticky až do devadesátých let si stál podstatně blíže jednotlivým filologiím než dnes (to ostatně do značné míry odpovídalo postavení oboru i

v mezinárodním měřítku), za velký úspěch lze považovat, že koncem osmdesátých let získali studenti oborů překladatelství a tlumočnictví alespoň možnost získat titul PhDr. ve svém oboru, do té doby byly odkázáni na jednotlivé konkrétní filologie a vzhledem k tomu, že jejich příprava byla přece jen odlišná, to pro ně často bylo dost komplikované. Od devadesátých let se obor vůči jednotlivým národním filologiím výrazně vymezuje, klade důraz na propojení akademické a profesní složky přípravy absolventů, získal mezinárodní akreditaci CIUTI, v národním měřítku se nám podařilo akreditovat samostatný doktorský studijní program translatologie.

5. Jakým jazykům se studenti translatologie na Filosofické fakultě UK věnují?

Ústav translatologie zajišťuje výuku magisterských studijních oborů překladatelství - tlumočnictví angličtina, překladatelství-tlumočnictví francouzština, překladatelství - tlumočnictví němčina, překladatelství - tlumočnictví ruština, překladatelství - tlumočnictví španělština a doktorský studijní program translatologie. Samozřejmě jedním z pracovních jazyků je vždy čeština.

6. Znalost cizího jazyka je pro překladatele či tlumočnicka jistě podmínkou nutnou. Je ale podmínkou dostačující?

Z povahy translatologie vyplývá, že dobrá jazyková výbava je jedním z předpokladů ke studiu, sama o sobě ještě neznamená, že uchazeč bude mít i potřebné překladatelské / tlumočnické vlohy. Proto stojí přijímací zkoušky na obory překladatelství a tlumočnictví na pomezí mezi zkouškou znalostní a talentovou.

7. To mě přivádí k otázce, jaké texty převládají v rámci vlastního studia? Literární či neliterární?

I když těžiště profesní složky přípravy spočívá zejména v oblasti neliterárního překladu a redakce, součástí povinného studijního plánu specializace překladatel je i literární překlad. Navíc mezi učiteli Ústavu je řada oceněných překladatelů, takže jsou pravidelně vypisovány i výběrové semináře zaměřené na překlad vybraných žánrů uměleckého textu. Nabízíme i překlad pro titulkování a dabing, o tyto disciplíny mají zájem i studenti dalších oborů FF.

8. Má vlastně vůbec smysl texty dělit na literární a neliterární? Zrovna translatologie by mohla být k takovému dělení dosti skeptická...

Myslím, že je zde třeba odlišovat hledisko teoretické a aplikační – chápeme-li překlad jako předmět zkoumání, odlišování překladu literárního a neliterárního asi opravdu nemá smysl, snad jen, že v literárním překladu jsou některé rysy vyplývající z rozdílu výchozí a cílové kultury nápadnější. V oblasti aplikační však podle mého názoru rozdíl existuje – překlad literární přece jen vyžaduje větší dávku specifických předpokladů, tedy toho, čemu se obvykle říká talent.

9. Z Vaší odpovědi na první otázku našeho rozhovoru také soudím, že translatologie má mnoho co říci k metodologickým otázkám obecně. Zejména polysystémové pojetí, k němuž se v úvodu hlásíte. Kdybych se Vaší myšlenku pokusil srozumitelně vyjádřit v konkrétní otázce: Znamená to, že texty – obecně, ale cizojazyčné zvláště – nelze v pravém slova smyslu překládat, ale pouze vykládat? Že žádný překlad – byť by jakkoli zohledňoval podmínky, za nichž původní text vznikl – nebude reprodukcí původního, ale vždy novým výkladem, jehož přesvědčivost přitom nebude zdaleka vyplývat jen z vnitřní logiky toho kterého jazyka?

Je logické, že pokud sám překladatel tvoří součást cílového polysystému, výsledek jeho práce nemůže být pouhou reprodukcí původního textu. Na druhé straně jazyk, jímž je překlad

vytvořen, není z hlediska translatologického ničím jiným než „materiálem“, který sám vstupuje do široce pojatých sociálních a kulturních vztahů. Mj. také proto vymezování určitých vztahů mezi originálem a překladem je vždy vázáno na konkrétní textovou dvojici a je považováno za jedinečné. Z toho, co jsem se tu pokusila vysvětlit tedy vyplývá, že překlad nemůže nebýt interpretací výchozího textu, ať si to chceme přiznat nebo ne.

10. Zohledňuje výuka translatologie také to, že překládat – ve smyslu mé předchozí otázky – je třeba nejen mezi cizími jazyky v obvyklém slova smyslu, ale obecně třeba mezi jazyky jednotlivých vědních oborů?

Máte-li na mysli vnitrojazykový překlad v Jakobsonově slova smyslu, pak procvičování řekněme převodu mezi jednotlivými žánry tvoří součást určité průpravy před vlastním překladem a je v podstatě součástí i moderních metod jazykové výuky.

11. Vraťme se ale k praktičtějším otázkám. Jak je to s uplatněním absolventů translatologie?

Magisterské studijní plány oborů překladatelství a tlumočnictví mají mezinárodní akreditaci v konsorciu světových překladatelských škol CIUTI a to zvyšuje možnost uplatnění našich absolventů nejen na domácím, ale zejména na evropském trhu práce.

12. Jakou profesní dráhu absolventi nastupují? Překládají a tlumočí, nebo zůstávají spíše v akademickém prostředí a rozvíjejí translatologii jako vědní obor?

Vzhledem k podmínkám, které nabízí současný pracovní trh, je velmi obtížné získávat studenty pro doktorský studijní program translatologie z řad absolventů FF, absolventům z jiných fakult pak zpravidla chybí v dostatečné míře právě zvládnutí translatologického modulu, ale často i jakákoli obecná metodologická průprava. Vzhledem k tomu, že doktorský studijní program translatologie byl akreditován poměrně nedávno, nemá mnoho absolventů, a i ti nemnozí dali před akademickou kariérou přednost práci v Evropských institucích a ve státní správě.

13. Obráťme nyní k Vaší vlastní specializaci, kterou je španělská jazyková oblast. Co Vás k ní přivedlo?

Ke španělštině mne počátkem šedesátých let přivedly tehdy vysílané kurzy československého rozhlasu, které byly, pokud to mohu ze současné perspektivy posoudit, velmi moderní. Nejsem z Prahy, v Plzni se tehdy španělština nevyučovala v pravidelných kurzech ani na jazykové škole, a proto jsem si velmi brzy, jako studentka druhého nebo třetího ročníku střední školy, amatérsky vyzkoušela i doprovodné tlumočení. Myslím, že to bylo velmi důležité – viděla jsem smysluplnost celé záležitosti a u španělštiny vydržela. Ještě před maturitou se mi podařilo složit státní zkoušku na jazykové škole v Plzni – v r. 1968 jsem měla pořadové číslo 6.

14. Opakovaně jste přednášela v zahraničí. V 70. a 80. letech na Kubě, v 80. a 90. letech ve Španělsku, naposledy jste byla ve Španělsku před pár týdny. Na jaká témata jste při svých stážích přednášela?

Témata, na jaká v zahraničí přednáším, se mění – od konkrétních témat spíše lingvistické orientace postupně přecházím k otázkám obecnějším a metodologickým, v současné době mají největší ohlas témata zaměřená na vysvětlování principů Pražského lingvistického kroužku v jeho klasickém období.

15. S jakým ohlasem se české bádání ve Vašem oboru v těchto zemích setkává? Jaké „jméno“ česká translatologie má? (Především teoretická a deskriptivní, protože aplikovanou lze asi jen těžko porovnávat.)

V oblasti translatologie, jako ostatně v dalších disciplínách, se projevuje fakt, že pokud jsou práce publikovány v češtině, jejich mezinárodní ohlas je velmi omezený. V Španělsku je např. zakladatelská práce Jiřího Levého Umění překladu ze šedesátých let známa pouze „z doslechu“, přes německou verzi, proto je i pro odborné publikum celá řada pojmů, které u nás běžně užíváme, v podstatě objevem. Není tedy náhodou, že bychom rádi s kolegou, prof. Miguelem Ángelem Vegou, odborníkem na dějiny překladu a translatologie a překladatelem z němčiny, rádi připravili její španělský překlad, ale všechno záleží na penězích. O jménu české translatologie svědčí nejen zájem o publikace v oboru, na nichž se významnou měrou podílejí i naši doktorandi, ale rovněž pozvání k přednáškám na nejrůznější španělské instituce, nejen univerzitní. V širším mezinárodním měřítku je pak podstatnou skutečností i to, že PhDr. Zuzana Jettmarová, MSc., ředitelka našeho ústavu, je členkou poradního výboru translatologické rady prestižního evropského vydavatelství John Benjamins Publishing Company.

16. Vaše akademická dráha není spojena jen s oborem translatologie, s volbou nového děkana se uzavírá Vaše funkční období jako proděkanky pro studijní záležitosti. S jakými záměry jste do této funkce v r. 2003 nastupovala a do jaké míry se Vám je podařilo uskutečnit?

Pro tyto účely jsem se zaměřila na své programové prohlášení – z úkolů v něm uvedených se mi podařilo realizovat hodnocení výuky studenty včetně aplikace výsledků v něm obsažených, a to i přes výhrady jak ze strany studentů, tak pedagogů, rozšíření návrhů o akreditaci strukturovaného studia, byl vypracován nový studijní a zkušební řád, byla stanovena pravidla pro podávání akreditací nových studijních programů, rozšířilo se přiznávání účelových stipendií studentům za výsledky v oblasti vědecké práce, interní doktorandi, kteří končí studium ve standardní době studia nebo ji nepřetáhnou o více než jeden rok, dostávají také účelové stipendium jako jakousi „cílovou prémie“, daří se nám uvést systém do kurzů celoživotního vzdělávání, některé kurzy získaly akreditaci MŠMT, pro kurzy dalšího vzdělávání učitelů jsme rovněž získali rozvojové granty a grant EU v rámci programu JPD3, v současné době připravujeme zapojení fakulty do Operačního programu rozvoje lidských zdrojů. Z kroků, které jsem v této oblasti podnikla, považuji za nepřínosnější vytvoření nové koncepce učitelského studia, včetně akreditace doktorského studijního programu didaktika konkrétního jazyka, jehož cílem je mj. zajistit personální obnovu sboru učitelů didaktiky.

17. Začátkem listopadu r. 2005 byly zveřejněny výsledky průzkumu vnímání FF mezi pražskou veřejností. Jak by mělo být s výsledky naloženo? Kolegium děkana je vzalo na vědomí, ale asi by nemělo zůstat jen u toho...

V této otázce s vámi nesouhlasím – závěry výzkumu byly aplikovány při prezentaci FF na veletrhu EXPOLINGUA a na Informačním dnu UK, budou využity i při přípravě Dne otevřených dveří 14. 1. 2006.

18. Jak výsledky průzkumu sama hodnotíte? Překvapilo Vás něco? Ať už příjemně, ať nepříjemně?

Nemile mne překvapila zejména malá informovanost veřejnosti o možnostech uplatnění absolventů, proto jsme se rozhodli i pro Den otevřených dveří připravit o každém oboru tištěnou informaci o tzv. profilu absolventa, tedy o tom, pro jaké profese je připraven.